

ГЛУХІВЩИНА У «ДЕННИХ ЗАПИСКАХ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПІДСКАРБІЯ ЯКОВА МАРКОВИЧА»

Представлене повідомлення присвячене тексту щоденника Якова Марковича та його записам стосовно Глухівщини. Об'єктом є аналіз інформації, уміщеної в таких специфічних джерелах, як щоденники, проведений на прикладі одного конкретного твору – «Денних записок Якова Марковича». Щоденник містить велику кількість важливої інформації як для істориків, так і для дослідників багатьох інших наук. Цінність його полягає в тому, що в нього скрупульозно вносились дані протягом п'ятдесяти років людиною дуже освіченою та інтелекгентною. Мета повідомлення – виділити цікаву для дослідників інформацію про Глухівщину.

Ключові слова: Яків Маркович, щоденник, Глухівщина, Гетьманщина, козацька старшина, джерело.

Яків Маркович народився 7 жовтня 1696 р. в м. Прилуки. Навчався в Києво-Могилянській академії, яку закінчив у 1713 р. У 22 роки він отримав своє перше військове звання, у 1721 р. – ранг бунчукового товариша. Маркович заміняв батька на посту лубенського полковника, коли той був у від'їзді.

У 1714 р. Яків Маркович одружився на дочці чернігівського полковника Павла Полуботка Олені [1].

У 1736 р. Анна Іоанівна надала Марковичу звання дворянина [2, 87]. В той же час за наказом імператриці була створена Генеральна лічильна комісія, до якої потрапив і Яків Маркович (і перебував там до 1739 р.) [1]. У 1739 р. він брав участь у Хотинському поході, що відбувався під час російсько-турецької війни (1735-1739). Війна мала велике значення для України, оскільки по закінченні була укладена угода, згідно з пунктами якої кордони України значно змінювались [3, 298-299]. Після повернення з походу Я. Маркович був призначений «малоросійським першим членом» до Генеральної лічильної комісії [2, 87].

У 1750 р. Яків Маркович одружився вдруге (Олена Полуботок на той момент вже померла) з удовою Марією Яворською [1].

Після обрання гетьманом Кирила Розумовського Я. Маркович засідав у Генеральному суді, а у 1762 р. вийшов у відставку в чині генерального підскарбія [4, 319].

Однак, незважаючи на активну військову та політичну діяльність, Маркович не втрачав зацікавленість тим, чому навчали в Києво-Могилянській академії. Він був освіченою людиною, володів знаннями з медицини, писав вірші, перекладав з івриту, німецької, латини, польської та французької [5, 379].

По собі Я. Маркович залишив кілька важливих для вчених різних напрямків джерел: листування з Феофаном Прокоповичем, свої проповіді, молитви, композиції на теми проповідей – «слів» Іоанна Златоуста та інших отців церкви, «Генеалогічні записки» [5, 381]. У бібліотеці Марковича були

рукописні літературні та історичні твори XVIII ст., з яких, в тому числі, з літопису Грабянки, він робив списки [5, 380]. Найголовнішою пам'яткою є «Денні записки генерального підскарбія Якова Марковича» (оригінальна назва від автора – «Домашній протокол») [1].

Маркович почав писати «Денні записки...» випадково: гетьман Павло Полуботок залишив по собі короткі записки, доведені до 1716 р. Зять спочатку просто їх продовжив [6, 95-99]. Надалі ж, з 1717 року, автор почав свій власний щоденник, який скрупульозно вів день у день упродовж 50 років – з 1716 по 1767 рр. Його цікавили всі події, які знаходились в полі зору, та про які могли б розповісти знайомі. Навіть тоді, коли сам Маркович лежав хворий і не був в змозі поповнювати записи «Щоденника», він просив своїх друзів писати під диктовку, що можна визначити, читаючи оригінал рукопису, за зміною почерку. Яків Маркович помер у 1770 р., а записи доведені до 1767 р. Причиною цього стала втрата зору за три роки до смерті [6, 214-217].

На сьогодні опубліковані лише чотири частини «Записок...» з десяти. Рукопис зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського. Наразі збереглися 8 частин з 10. Де знаходяться ще дві частини (п'ята та шоста) – невідомо [7, 7]. Відтворити події, що відбувались у той період можна лише частково, оскільки в ІР НБУВ є копія, зроблена В. Модзалевським, однак вона сильно скорочена, бо фіксує лише найважливіші факти.

Яків Маркович багато подорожував Гетьманщиною, здебільшого територією Сумської, Черкаської та Полтавської областей. Часто в його записках фігурує Глухівщина. По-перше, більшу частину часу він проводив у своєму маєтку в с. Сваркове. По-друге, з Глуховом його пов'язували ділові справи, адже саме тут він разом зі своїм московським компаньйоном Меєром відкрив першу аптеку. В «Денних записках...» можна знайти інформацію про регулярне пересування Марковича між цими населеними пунктами. Особливо часто це спостерігалось взимку, коли подорожувати на далекі відстані не дозволяли погодні умови.

У статті були використані записи «Денних записок...» від початку до частини книги 7, яка включає в себе інформацію про події 1744-1747 рр. Нижче наведені приклади досить показових нотаток Марковича, які стосуються Глухівщини і які зустрічаються протягом всього тексту.

Оскільки Яків Маркович належав до козацької старшини, він фіксував всі події, пов'язані з військовим та політичним життям Гетьманщини. Наприклад, 26 травня 1723 р. наявний такий запис: «...Зборщики полку всех сотен отпущенные з Глухова, являлися все у мене и инструкции, себе в коллегии данные, показовали ...» [8].

16 листопада 1726 р. згадується про те, що

«Глухов выгорел увесь...» [9, 101].

За 4 червня 1727 р. читаємо: «Публикация была о смерти Государини, а на верность його императорскому его величеству присягано в Глухове» [10, 147-148].

Наступний запис, зроблений 2 січня 1744 р., говорить про вже згаданий звичний для автора «Денних записок...» маршрут: «Сего дня обедал у Сваркове, а на ночь приехал в Глухов, и ночевал у п. Мих(айла)» [11, арк. 1].

За 18 лютого 1744 р. знаходимо такий запис: «Сей день поминание отправлялось по дочери моей Пелагеи; были попы глуховские на обѣдѣ и после обѣда отехали...» [11, арк. 7].

З записів стає відомим ставлення Якова Марковича до напоїв. Він регулярно згадує алкоголь – вино та горілку (з деякими змінами у другій половині щоденника, про що буде сказано в наступному розділі). Горілку він вживає, а вино, переважно Кримського виробництва, купує та перепродає. Так, наприклад, за 19 листопада 1744 р у його щоденнику читаємо: «Вина Кримского ... послано в Глухов 5 бочек...» [12, арк. 48].

Таким чином, з наведених прикладів можна зробити висновок, що «Денні записки генерального підскарб'я Якова Марковича» є невичерпним джерелом для дослідників історії, економіки, культури Глухівщини XVIII ст.

Посилання

1. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), ф. XII, спр. 4.
2. Струкевич О.К. Генеральний підскарб'ій Яків Маркович. // «УЖ». – 1997. – № 5. – С. 87-97
3. Записки о России Х.-Г. Манштейна; Очерк управления Российской империи Б.-Х. Миниха; Записки Э. Миниха // «Перевороты и войны» / сост. А.Либрман, В.Наумов. – М.: «Фонд Сергея Дубова», 1997. – 571 с.
4. Дзюба О. Теофан Прокопович в епістолярній спадщині // Україна в Центрально-Східній Європі. – К., 2007. – № 7. – С. 317-344.
5. Апанович О. Козацька енциклопедія. – К.: «Веселка», 2009. – 719 с.
6. Антонович В.Б. Лекції з джерелознавства. – Острог : Острозька академія, 2003. – 382 с.
7. Горобець В.Й. Лексика історично-мемуарної прози першої половини XVIII ст.: на матеріалі українських діаріюшів. – К.: Наукова думка, 1979. – 126 с.
8. ІР НБУВ, ф. XII, спр. 1.
9. Дневник генерального подскарб'я Якова Марковича // Киевская Старина. – 1893 – № 7. – С. 97-112.
10. Дневник генерального подскарб'я Якова Марковича // Киевская старина – 1893. – № 10. – С. 145-160.
11. ІР НБУВ, ф. XXVIII, спр. 336.
12. ІР НБУВ, ф. XVIII, спр. 336.

Матяш Н.Ю. Глуховщина в «Дневных записках генерального подскарб'я Якова Марковича»

Представленное сообщение посвящено тексту дневника Якова Марковича и его записям, касающимся Глуховщины. Объектом является анализ информации, заключенной в таких специфических источниках, как дневники, проведенный на примере одного конкретного произведения – «Дневных записок Якова Марковича». Дневник содержит огромное

количество важной информации как для историков, так и для исследователей многих других наук. Ценность его заключается в том, что в него, человеком очень образованным и интеллигентным, в течение пятидесяти лет скрупулезно вносились данные за каждый день. Цель сообщения – выделить интересные для исследователей данные о Глуховщине.

Ключевые слова: Яков Маркович, дневник, Глуховщина, Гетманщина, казацкая старшина, источник.

Matias N.Yu. «Day notes of Yakiv Markovych» as a historical source of Hlukhivshchyna

A talk is devoted to the text of the diary of Yakiv Markovych. The object is to analyze the information contained in such specific sources as diaries, held by the example of one specific product: «Day notes of Yakiv Markovych». This Diary contains a lot of important information for historians and researchers of many other sciences. It is particularly valuable because Markovych dated his diary entries very meticulously for over fifty years. He was an educated and intelligent person. The purpose of the message is to provide interesting information about Hlukhivshchyna.

Key words: Yakiv Markovych, memoirs, Cossack officers, Hetmanate, Hlukhivshchyna, historical source.

15.03.2013

УДК 94(477.51): 347.787 «17»

М.О. Герасько

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЯКИХ ДОПОВІДНИХ ЗАПИСОК ПРО БУДІВНИЦТВО К. РОЗУМОВСЬКОГО В БАТУРИНІ

На основі архівних джерел досліджуються деякі доповідні записки про будівництво К. Розумовського в Батурині.

Ключові слова: Батурин, Кирило Розумовський, будівництво, доповідні записки.

Після остаточного затвердження К. Розумовського за царським указом від 5 червня 1750 р. в якості гетьмана і видання відповідної грамоти Колегією іноземних справ правляча старшинська верхівка і все населення України-Гетьманщини мало його (К. Розумовського) «за гетьмана признавать и почитать и надлежащее послушание отдавать» [1, 47].

У липні 1750 р. імператриця Єлизавета Петрівна своїм Указом звеліла гетьману України К.Г. Розумовському «... резиденцію свою иметь в Батурине и бывший там город возобновить» [2, 662]. До Батурина гетьман приїхав 1751 р. «... Осмотря положение места, учинил потребные учреждения для построения вновь здешнего города» [3, 945]. Того ж таки року ним було створено «Експедицію Батуринського та Глухівського будівництва» на чолі з архітектором Андрієм Васильовичем Квасовим [4, 401]. В разі його відсутності справами відбудови Батурина займався радник гетьмана